

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Möttönen, Tuomas

Title: Yrittäjyyden muutos ja talouskehitys

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © Tekijä & Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 2019.

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Möttönen, T. (2019). Yrittäjyyden muutos ja talouskehitys. In T. Möttönen (Ed.), *Yrittäjät Suomessa : elinkeinovapaudesta yrittäjyysyhteiskuntaan* (pp. 142-153). Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja, 268.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-830-533-3>

4 YRITTÄJYYDEN MUUTOS JA TALOUSKEHITYS

Tuomas Möttönen

Tässä luvussa käsitellään yrittäjyyteen ja talouskehitykseen liittyviä erillisiä ilmiöitä ja käsityksiä, kuten yritysorganisaatioiden muutoksia, johtamisen ammatillistumista, yrittäjäverkostoja ja yrittäjien epäonnistumisia. Yrittäjät saavat aikaan taloudellista kasvua. Sen edellytyksenä on, että yritykset muuttuvat samalla kun yhteiskunta muuttuu.

Yrittäjyys on muuttunut sekä yhteiskunnallisena että taloudellisena ilmiönä. Kuva yrittäjyydestä on nykyään paljon monipuolisempi ja erilaisia näkemyksiä sisältävä kuin silloin kun yrittäjyyttä alkoi elinkeinovapauden säätämisen jälkeen ilmentyä. Nykyisessä käsityksessä painottuu yrittäjyyden merkitys talouskasvun ja työpaikkojen luomisessa. Yrittäjyyttä pidetään dynaamisen yhteiskunnan merkinä. Katsotaan, että yrittäjyys turvaa rahoituspohjaa, jolla voidaan turvata hyvinvointiyhteiskunnan säilyminen.

4.1 PERHEYRITTÄJYYS YHTEISKUNNAN MUUTOKSESSA

Perheyrietykset ovat keskeisiä toimijoita yrityselämässä. Sellaiset yritykset ovat perheyrietyksiä, joiden omistaminen ja johtaminen on yhden perheen tai suvun määrävallassa. Perheyrietytys on liiketoiminnallinen kokonaisuus, jossa yhdistyvät vuorovaikutteisesti perhe- ja yrityssysteemin toiminnot. Perheyrietytyksessä myös on tapahtunut, on vielä tapahtumassa tai odotetaan tapahtuvaksi sukupolvenvaihdos perheen tai suvun jälkikasvun hyväksi.⁴⁰¹

Perheyrietyttäjäyys on ollut keskeinen yrittäjyyden muoto Suomessa. Perheyrietytytys oli hallitsevin yritysmuoto 1800-luvun lopulle saakka.⁴⁰² Yleisimmin perheyrietytykset harjoittivat kauppaa, merenkulkua tai käsityöhön perustuvaa tuotantoa.⁴⁰³ Perheyrietytysten johtajilla on ollut tärkeä vaikutus Suomen talouden kehitykseen. Perheyrietytysten johdossa on sukupolvittaista pysyvyyttä, joka ulottuu 1700-luvulle saakka.⁴⁰⁴

Perhejohtajuus on ollut osa suomalaista yritysjohtamista. Suomen historian professori Petri Karonen on tutkimuksessaan *Patruunat ja poliitikot: yritysjohtajat taloudellisina ja poliittisina toimijoina Suomessa 1600–1920* (2004) käsitellyt suomalaisen johtajuuden pitkän aikavälin kehitystä. Karonen jakoi johdon kehityksen kolmeen aikakauteen: kauppiasjohtajien (1600–1730), monialaisten perinteiden noudattajien (1730–1870) sekä erikoistuvien yritysjohtajien

(1870–1920) kausiin. Viimeistä ryhmää kuvastaa patriarkaalinen johtamistapa sekä toimiminen selvästi työntekijämäärältään aiempaa suurempien yritysten johdossa.⁴⁰⁵

Perheyriytyksiäkin on monenikäisiä. Perheyrittäjyyden professori Matti Koiranen on jakanut omistuksen ja iän perusteella perheyriytykset neljään ryhmään. *Ensimmäiseen* ryhmään kuuluva yritys on perustajasukupolven hallussa oleva yritys, jossa ei ole tehty sukupolvenvaihdosta. *Toiseen* ryhmään kuuluu muuttaman vuosikymmenen ikäinen toisen sukupolven perhe- tai sukuyritys, jossa edeltävällä perustajasukupolvella on vielä omistus. *Kolmanteen* ryhmään kuuluu vuosikymmeniä vanha perhe- ja sukuyritys, joka on siirtynyt kolmannelle sukupolvelle. *Neljänteen* ryhmään kuuluvat yli satavuotiaat vakiintuneet perhe- ja sukuyriytykset. Niissä omistus voi olla jakautunut useaan ydinperheeseen.⁴⁰⁶

Perheyriytyksiä on monenlaisia. Suuret perheyriytykset voidaan jakaa kahteen luokkaan yrityksen koon perusteella. Ensinnäkin on suuri sukuyritys, jossa on monta ydinperhettä omistajana, esimerkiksi Ahlström-konserni, ja toiseksi suuri perheyriytykset, jota kontrolloi yksi ydinperhe, esimerkiksi Onvest-konserni.⁴⁰⁷ On olemassa suurelle yleisölle tuttuja suku- ja perheyriytyksiä, joiden tuotteet kantavat suvun nimeä, esimerkiksi Fazer.⁴⁰⁸ Perinteisissä perheyriytyksissä on tyypillisesti ollut suuri ruotsinkielisen väestön omistusosuus.

Perheyriytyksillä on Suomessa merkittävä kansantaloudellinen vaikutus. Kalevi Tourunen on tehnyt väitöstutkimuksen *Perheyriytykset kansantalouden resurssina: keskisuurten ja suurten yritysten omistajuus, toiminnan laajuus ja kannattavuus Suomessa 2000–2005* (2009). Siinä hän tunnisti kaikki suomalaiset keskisuuret ja suuret perheyriytykset. Tuolloin keskisuurten ja suurten perheyriytysten bruttokansantuoteosuus oli yhteensä 42 prosenttia. Perheyriytykset ovat kuitenkin keskimäärin pienempiä kuin muulla tavoilla omistetut yritysyritys. Yrityskoon kasvaessa perheyriytysten suhteellinen osuus pienenee.

Perheyriytysten osuus kaikista yritysyrityksistä on Suomessa suuri. Vaceslav Arionin ja Ninni Lehtisen (2001) tutkimuksen mukaan vuoden 2000 alussa Suomessa oli noin 202 000 perheyriytystä, joiden osuus oli noin 80 prosenttia yritysyritysten lukumäärästä. Lisäksi oli lähes 80 000 perheomisteista maatalousyritysyritystä. Perheyriytykset (pl. maatalousyritysyritykset) työllistivät lähes 620 000 ihmistä, joista palkkasuhteessa oli yli 530 000 ja yrittäjinä 90 000 ihmistä. Perheyriytyksillä oli liikevaihtoa noin 90 miljardia euroa, joista osakeyhtiömuotoisten perheyriytysten osuus oli 84 prosenttia. Helsingin pörssissä oli listautuneena 40 perheomisteista yritysyritystä, joissa enemmistö osakkeista oli yhden perheen tai suvun hallussa.

Vaikka perheomisteisuus on vähentynyt globaalisti myös suurissa yritysyrityksissä, se on kuitenkin yhä säilynyt vahvana Keski-Euroopassa, Yhdysvalloissa,

Isoissa-Britanniassa ja Japanissa. Suomalaisella perheomistuksella on merkittävä asema pörssiyrityksissä. Vuonna 2018 ilmestyneessä selvityksessä *Perhe on paras? Perheomisteiset pörssiyritykset Suomessa* käsiteltiin pörssiyrityksiä, joissa yhdellä henkilöllä, perheellä tai suvulla on vähintään 10 prosentin ääniosuus. Vuonna 2016 Suomessa kaikista pörssiyrityksistä perheomisteisia oli 58 prosenttia. Perheet ovat pitkäjänteisiä omistajia.⁴⁰⁹

Samassa selvityksessä tuli esille, että perheomisteiset pörssiyritykset ovat lukumäärältään merkittävin pörssiyrityksien muoto Helsingin pörssissä. Perustajat, omistajayrittäjät, perheet ja suvut ovat merkittäviä omistajia. Suurin osa perheomisteisista yrityksistä on markkina-arvoltaan pieniä yhtiöitä. Vuonna 2016 listatuista perheyrityksistä 21 prosenttia oli perustajan hallinnoimia. Jälkeläiset eli perhe tai suku hallitsee 26:ta prosenttia perheomisteisista yrityksistä. Suurin omistajaryhmä on investoijat 53 prosentin osuudella. Perheomisteiset yhtiöt ovat muita pörssiyrityksiä kannattavampia. Niillä on parempi osinkotuotto. Arvostus on lievästi vähäisempi kuin muissa yrityksissä.⁴¹⁰

Perheyrittäjyyteen liittyvät sukupolvenvaihdot.⁴¹¹ Monessa tapauksessa yrittäjän jälkeläinen joutuu miettimään, jatkaako hän toimintaa perheen yrityksessä vai perustaako hän oman yrityksen. Tähän valintaan vaikuttaa vahvasti perheen rooli. Perheyrittäjyyden erään määritelmän mukaan perheyrityksen on täytynyt kokea sukupolvenvaihdoksia, jolloin ensimmäisen sukupolven yritykset eivät voisi olla perheyrityksiä.⁴¹² Perheyrityksen jatkajien valmistautuessa yrityksen johtotehtäviin heillä on tukenaan mentorointi, jonka aikana jatkaja rakentaa tai tunnistaa luottamuksellisen keskusteluyhteyden arvostamansa ja kokeneen perheen tai suvun ulkopuolisen luottohenkilön kanssa.⁴¹³

4.2 YRITTÄJYYDEN AMMATILLISTUMINEN

Yritysten johdon ammatillistuminen on näkynyt myös yrittäjien toiminnassa. Aluksi yksityisyrittäjä vastasi itse kaikista yritystoiminnan hallintaan liittyvistä tehtävistä. Yrittäjäjohtajan rinnalle on tullut ammatillisia johtajia, jotka ovat päässeet asemaansa koulutuksen avulla hankitun osaamisen vuoksi. Johtajien ammatillistuminen on alkanut suuryrityksistä, joiden johtajisto koostuu nykyisin pääosin ammattijohtajista. Ammattijohtajien asemaan ei päästä pelkästään koulutuksen avulla, vaan johtajan on osoitettava osaamisensa myös työkokemuksella eri organisaatioissa.

Yrittäjätehtävän eriytymistä on kuvannut saksalainen taloushistorioitsija Jürgen Kocka erottamalla toisistaan kapitalistin ja yrittäjän. Kapitalisti antaa pääomaa, jota käytetään liiketoiminnassa. Yrittäjän päätehtävänä on johtaa yritystä. Teollisen vallankumouksen ensimmäisessä vaiheessa yrityksen joh-

tajalla oli molemmat tehtävät. Yrittäjät pitivät kiinteää yhteyttä sosiaaliseen ympäristöönsä sukunsa välityksellä, jonka kautta kerättiin pääomaa perhe- ja tuttavapiireistä. Suvulla ja liiketoiminnalla oli kiinteä yhteys toisiinsa. Modernin liikeyrityksen nopea nousu 1800-luvun johti siihen, että perheyrittysten hallitsemassa talousjärjestelmässä alkoi näkyä keskitettyä päätöksentekoa ja yhteistyötä sekä tuotannon ja jakelun hallinnointia.⁴¹⁴

Perheyrittysten vähentymisessä ja ammattimaisesti johdettujen teollisuusyritysten yleistymisessä on ollut eroja. Englannissa on ollut vallalla henkilökohtainen kapitalismi (*personal capitalism*), jossa organisaatiolla ei ole niin keskeistä osaa liiketoiminnassa. Tunnetun liiketoimintahistorian tutkijan Alfred. D. Chandlerin käsityksen mukaan tämä vaikutti managerikapitalismin nousua heikentävästi, koska perheyrittäjät eivät olleet valmiita luopumaan yrityksiensä kontrollista.⁴¹⁵

Perheyrittäyksillä on kuitenkin yhä tärkeä tehtävä. Omistajakapitalismista siirryttiin toimitusjohtajakapitalismiin, jossa yrittäjän ja kapitalistin tehtävät erotettiin toisistaan. Yrityksen johtaminen siirtyi palkatulle ammattijohtajalle, joka ei ole henkilökohtaisesti vastuussa yhtiön veloista. Tähän kehitykseen liittyi suuryritysten kasvu ja niiden monialainen johtaminen.⁴¹⁶

Yrittäjyyden ammatillistuminen on yleistynyt, kun johtamiskoulutusta on lisätty ja johtajakokemuksesta on muodostunut yrityksen perustamista edistävä tekijä. Johtamisosaamista tarvitaan yrityksen kasvattamisessa. Yritystoiminta edellyttää taitoa muodostaa yritysorganisaatio ja johtaa sitä.

Suuryrityksissä pörssi-yhtiö on noussut keskeiseksi yritysmuodoksi. Siihen on vaikuttanut kasvava pääoman tarve, yritysten omistuksen hajautuminen ja palkkajohdon nousu hallitsevaan asemaan yrityksissä. Suuri osa suomalaisista yrityksistä on kuitenkin yksittäisen yrittäjän tai muutaman henkilön omistamia pk-yrityksiä. Tällaisten perheyrittysten osuus suomalaisista yrityksistä on 80–90 prosenttia.⁴¹⁷

4.3 YRITTÄJÄN EPÄONNISTUMINEN LIIKETOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTTUESSA

Jotta yritysten vaikutus yhteiskuntaan olisi positiivinen, täytyy olla yrittäjiä, jotka menestyvät ja kasvattavat liiketoimintaansa. Yrittäjyyteen kuuluu kuitenkin myös se, että osa yrittäjistä epäonnistuu. Tutkimuskirjallisuudessa puhutaan yrittäjyyden pimeästä puolesta (*dark side of entrepreneurship*). Siihen kuuluvat yritystoimintaan liittyvät riskit ja erilaiset stressitekijät. Keskeisin on taloudellinen riski.⁴¹⁸

Yrittäjyyden historiankirjoitus voi antaa harhaanjohtavan kuvan, koska vain voittajat muistetaan.⁴¹⁹ Teollistumisen ajan yrittäjä ei aina onnistunut, vaan yrittäjä päätyi usein huonompaan asemaan kuin mistä lähti. Useimmat tutkimukset, oppikirjat ja yrittäjäkuvaukset keskittyvät menestyneisiin yrittäjiin ja yritysjohtajiin ja antavat siten harhaanjohtavan kuvan yrittäjyydestä ilmiönä.

Professori Mark Cassonin mukaan yrittäjyyden historiantutkimuksessa keskitytään menestyviin yrittäjiin. Yksi syy on se, että heillä on ollut merkittävä vaikutus kansantalouteen. Lisäksi heidän yrityksensä ovat olleet yleensä pitkäikäisiä, minkä vuoksi ne ovat jättäneet jälkeensä laajat arkistoaineistot. Kiinnostavuutta on kasvattanut se, että menestyneistä yrittäjistä osa on itse ja omin avuin arvostukseen nousseita. Historiantutkimuksen kohteeksi valikoituu laajemminkin samoista syistä menestyneitä ihmisiä.⁴²⁰

Yrittäjien epäonnistumista on vaikea mitata tilastollisilla menetelmillä, koska yrityksiä poistuu markkinoilta monista syistä. Suuri määrä yritysten epäonnistumisia, esimerkiksi konkurssseja, luo yhteiskuntaan sellaista ilmapiiää, että yrittäjyys vähenee. Yrittäjän epäonnistuminen ei kerro pelkästään yrittäjyksen epäonnistumisesta. Entry and exit -kehikossa tarkastellaan yrityspolkua eli yritysten markkinoille tuloa ja poistumista – yritysten syntymää, elämää ja kuolemaa.

Riski on aina liittynyt yrittäjyyteen. Esiteollisessa taloudessa tulojen hankkiminen oli mahdollista ilman merkittävän lisäarvon tuottamista. Esiteollisella ajalla yksilöiden maksukykyä uhkasivat muun muassa kauppalaivojen haaksirikot, luottosuhteiden ketjuuntuminen, sukulais- ja liikesuhteiden sekaantuminen, puutteellinen ammattitaito ja luotto-olojen kehittymättömyys. Myös kadt, tulipalot ja sodat saattoivat romahduttaa kysynnän sekä estää kokonaan elinkeinon harjoittamisen ja lopettaa palkkatulot. Riskit olivat useimmiten kotimaan sisäisiä.⁴²¹

Elinkeinojen vapautuessa 1800-luvun lopussa yritysten epäonnistumisesta tuli normaali liiketoimintaan liittyvä kehityskulku. Myös Suomessa yrittäjien vararikot kasvoivat ja maksukyvyttömyys lisääntyi. Konkurssien määrä kasvoi kaupungistumisen edetessä, koska kaupungeissa oli helpompi perustaa yrityksiä, joilla ei ollut menestymisen mahdollisuuksia. Kaupunkilaisten lisääntyminen kasvatti mahdollisia konkurssintekijöitä.⁴²²

Amerikkalainen yritystutkija, professori Michael D. Ames on listannut yrityksen epäonnistumisen syitä seuraavasti:

- kokemuksen puute
- epäluotettava myyntiedustaja
- riittämätön pääoma
- heikko varastonhallinta
- investoinnit käyttöomaisuuteen
- liiketoiminnan talouden huono hallinnointi
- heikko sijaintipaikka
- heikko luottojärjestelyjohtaminen
- odottamaton kasvu
- väärin liiketoimintakokonaisuuksien harjoittaminen
- kyvyttömyys toipua suuresta liiketoiminnan keskeytyksestä.⁴²³

Suhdannevaihtelut vaikuttavat yritysten menestymismahdollisuuksiin. Laskusuhdanteessa yritysten epäonnistumiset ovat luonnollisesti suurimmillaan. Suomessa 1930-luvun ja 1990-luvun lamat aiheuttivat runsaasti yritysten päätymisiä. Sota-aikana yritystoiminta ei toiminut normaalisti.

Yritystutkimuksessa on tarkastelu konkurssiin johtaneita syitä. Amerikkalainen professori E. I. Altman on kirjoittanut tunnetun teoksen *Corporate financial distress and bankruptcy: a complete guide to predicting & avoiding distress and profiting from bankruptcy* (1993). Siinä konkurssiin johtaneita yleisimpiä syitä olivat väärät investoinnit, johdon taitamattomuus, hallitsematon kasvu ja väärä valittu liiketoimintastrategia.

Taloushistorian professori Markku Kuisma ja taloustoimittaja Pekka Sepänen ovat kirjassaan *Suomen pahimmat bisnesmokat: tarinoita huippujohdamisesta* (2015) käsitelleet Suomen suuryrityselämän epäonnistumisia, jotka ovat yhteydessä huonoon johtamiseen. Tunnetuista epäonnistumisista voidaan mainita Soneran 4,3 miljardilla eurolla 2000-luvun vaihteessa ostamat umst-toimiluvat, jotka osoittautuivat myöhemmin täysin arvottomaksi. Usein epäonnistumiset ovat liittyneet huonoihin yritysostoihin. Metsäyrittäjä StoraEnso osti vuonna 2000 amerikkalaisen Consolidated Papers -yhtiön. Kauppahinta oli 3,9 miljardia dollaria. Kauppa aiheutti yhtiölle ainakin 2 miljardin euron tappiot.

Yrittäjyyteen liittyy myös se, että yrittäjä vastaa henkilökohtaisella omaisuudellaan liiketoimintaan liittyvästä riskistä. *Nykysuomen sanakirjan* mukaan konkurssi on ”laillisesti järjestetty menettely, jolla henkilön (myös juridisen) omaisuus yhdellä kertaa luovutetaan hänen kaikkien velkojensa kesken lain

määräämässä järjestyksessä jaettavaksi, vararikko.”⁴²⁴ Osakeyhtiön konkurssissa juridinen toimija lopettaa toimintansa. Yrittäjien toimintaan liittyvät konkurssit ovat vaikeita, koska henkilöt leimautuvat tai kokevat tulleen leimatuiksi.

Taloustoimittaja Niklas Herlin on käsitellyt asiaa monesta näkökulmasta teoksessaan *Lihakirves ja leimakirves: kirja konkurssista (2001)*. Suomessa 1990-luvun alun syvä talouskriisi lisäsi merkittävästi yrittäjien tekemien konkurssien määrää. Yritystoimintaan liittyvä riski sisältää sen, että osa yrittäjistä tekee konkurssin. Monien yrittäjien ura ei kuitenkaan lopu konkurssiin, vaan he voivat jatkaa yritystoimintaa uudessa yrityksessä.

Suomessa perustettuja osakeyhtiöitä on ollut joka vuosi enemmän kuin lopetettuja. Paljon lopetettuja osakeyhtiöitä oli 1930-luvun pula-aikana ja sota-aikana. Osakeyhtiöiden määrä lähti kasvamaan sotien jälkeen, mutta lopettaneiden osakeyhtiöiden määrä ei lisääntynyt samassa suhteessa. Vuosina 1900–1975 perustettiin yli 28 000 osakeyhtiötä, ja samaan aikaan toimintansa lopettaneita osakeyhtiöitä on ollut noin 5 300 eli noin 19 prosenttia perustettujen osakeyhtiöiden määrästä. Näyttää siltä, että noin joka viides osakeyhtiö lopetti toimintansa. On huomattava, että kyse on toimintansa lopettaneista osakeyhtiöistä eikä konkurssiin menneistä.⁴²⁵

Kun katsotaan aloittaneiden yritysten ja lopettaneiden yritysten suhteen kehitystä 1980-luvulta alkaen, taloudelliset suhdanteet näkyvät selvästi yritysten määrässä. 1980-luvulla elettiin noususuhdannetta, mikä näkyi yritysten määrän lisääntymisenä. Huippuvuosi oli 1989, jolloin perustettuja yrityksiä oli yli 7 000 enemmän kuin lopettaneita. Ajautuminen lamaan näkyi siten, että vuosina 1991 ja 1992 lopettaneita yrityksiä oli merkittävästi enemmän kuin perustettuja. Vuonna 1990 perustettiin vielä yli 2 000 yritystä enemmän, mutta 1990-luvun alun kahtena vuotena lopettaneita oli perustettuja enemmän. Sekin kuvaa, miten kova isku lama-aika oli suomalaiselle yritys-elämälle. Tilastoissa näkyy myös lamasta toipuminen. Vuonna 1995 perustettiin jo yli 8 000 yritystä enemmän kuin oli yrityksiä lopettamisia. 2000-luvun alku oli tasaantumisen aikaa. Perustettuja yrityksiä oli 2 000–3 000 enemmän (ks. taulukko 10).

TAULUKKO 10. Aloittaneet ja lopettaneet yritykset vuosina 1986–2004.
Lähde: Suomen tilastollinen vuosikirja 2004, 195.

1986	4 160
1987	5 334
1988	6 199
1989	7 102
1990	2 101
1991	-2 250
1992	-1 548
1993	700
1994	(tilastointitavan muutos)
1995	8 429
1996	4 106
1997	4 807
1998	3 947
1999	1 632
2000	2 047
2001	1 237
2002	2 333
2003	2 440
2004	2 744

Yritysten lopettamiset tapahtuvat yleensä toiminnan alkuvaiheessa. Nykyisin Suomessa noin puolet perustetuista yrityksistä lopettaa toimintansa ensimmäisen kolmen vuoden aikana. Tilanne on samankaltainen muualla Euroopassa.⁴²⁶

Läheskään kaikki yritystoiminnan päättyminen ei johdu yrittäjän epäonnistumisesta, vaan pääosa yrittäjistä lopettaa toimintansa omaehtoisesti erilaisista henkilökohtaisista syistä, kuten eläkkeelle siirtymisen vuoksi. Alle neljännes yrittäjistä on kertonut lopettaneensa yritystoiminnan kannattamattomana. Yritysten toiminta loppuu konkurssiin vain joka kymmenennessä tapauksessa.⁴²⁷

4.4 YRITTÄJIEN TALOUDELLISEN VAIKUTUKSEN KASVU

Yrittäjien menestyminen on yhteydessä koko yhteiskunnan talouden kehittymiseen. Yrittäjyys käsitetään yleisesti uuden arvon luomiseksi. Yrittäjyys on läheisesti yhteydessä luovuuteen ja innovaatioihin, jotka ovat keskeisiä ominaisuuksia menestyville talouksille.

Väitöstutkimuksessani (Möttönen 2017) listasin seuraavia yritystoiminnan vaikutuksia:

1) innovaatiot ja keksintöjen synnyttäminen

Merkittävistä innovaatiosta suuri osa tehdään pienyrityksissä. Yrittäjillä on merkittävä rooli innovaatioiden luomisessa. Yrittäjyysprosessi synnyttää uutta, mikä hyödyttää monella tavalla ihmisiä ja yrityksiä.

2) työpaikkojen luominen

Pk-yritykset työllistävät kasvavassa määrin ihmisiä. Uusia työpaikkoja syntyy startup-yrityksiin ja kasvuyrityksiin. Yksittäisillä yrityksillä voi olla merkittävä vaikutus työpaikkojen luomiseen.

3) globalisaation edistäminen

Yritystoiminnan laajeneminen on osa globalisaatiota, jonka ansiosta kauppaa käydään yhä laajemmalla alueella. Vientiä harjoittavilla pk-yrityksillä on suuri vaikutus uusien työpaikkojen luomiseen ja varallisuuden lisäämiseen.

4) talouden uudistaminen ja generointi

Yritystoiminnan kehittyessä vanhat menetelmät ja tuotteet korvautuvat uusilla.

5) talouden dynaamisuuden edistäminen

Kansantaloutta vievät eteenpäin yrityksissä syntyvät teknologiset uudistukset.

6) uusien tuotteiden esille tuominen

Yrittäjät tuovat markkinoille uusia tuotteita, mikä lisää kilpailua ja alentaa tuotteiden hintoja. Pk-yritykset tukevat myös suuryritysten toimintaa, koska alihankkijat mahdollistavat suuryritysten tavoitteiden toteutumisen.

7) tuottavuuden kasvun lisääminen

Elinvoimainen yrittäjyys lisää varallisuuden kasvua ja tuottavuutta, johon yhdistyvät luovuus, dynaamisuus ja liikkuvuus. Yritykset ovat keskeisiä talouden ja tuottavuuden kasvun selittäjiä.⁴²⁸

Helsingin Eteläsatama.
Kuvassa Hampuriin rekisteröity alus m/s Wandrahm.
Museovirasto / Musketti.

Yrittäjyydellä on monenlaisia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Uudet tuotteet ja teknologia lisäävät kansalaisten elämänlaatua. Yrittäjyyden tasolla on merkittävä yhteys maiden taloudelliseen kasvuun. Yrittäjätoiminta hyödyttää laajasti ihmisiä. Ekonomisti William Nordhaus Yalen yliopistosta on arvioinut, että peräti 98 prosenttia yrittäjyyden hyödystä menee jollekin muulle kuin innovaation tekijälle.⁴²⁹

Ruotsalainen yrittäjyyden professori Björn Bjerke selventää yrittäjyyden taloudellista vaikutusta jakamalla sen kolmeen osaan: myynnin kasvuun, laajentumiseen eli markkinaosuuden kasvuun ja tähtiyrityksiin eli siihen, että pieni määrä yrityksistä vastaa suurelta osin uusien työpaikkojen luomisesta.⁴³⁰ Tällä hän haluaa tähdentää sitä, että yrityksen kasvu ei suoraan yhdisty talouskasvuun. Kaikki yritykset eivät edes tavoittele kasvua.

Työpaikkojen luomisessa yksittäisillä tähtiyrityksillä (*Gazelles*) voi olla merkittävä vaikutus.⁴³¹ *Gazelles*-käsite viittaa nopeasti kasvaviin nuoriin yrityksiin. Amerikkalainen taloustutkija David G. W. Birch kehitti käsitteen 1970-luvun lopulla tutkimuksessaan. Sen jälkeen on tehty paljon selvityksiä pienten yritysten synnyttämien työpaikkojen määrästä ja siitä, millaisia ovat yrittäjät, jotka luovat näitä uusia työpaikkoja.⁴³²

Kansakuntien varakkaimmat ihmiset ovat usein menestyneiden yritysten perustajia. Sama koskee globaalisti vauraimpia ihmisiä. Tino ja Nima Sasandaji ovat tehneet selvityksen *SuperEntrepreneurs: and how your country can get them* (2014). Sen kohteena olevat yrittäjät ovat ansainneet vähintään miljardi dollaria ja päässeet *Forbes*-lehden maailman rikkaimmat -listalle vuosina 1996–2010. Heitä on noin tuhat. Nämä yrittäjät perustivat noin puolet kaikista toisen maailmansodan jälkeen perustetuista maailman suurimmista yrityksistä. Yhdysvalloissa on väkilukuun suhteutettuna noin neljä kertaa enemmän superyrittäjiä kuin Länsi-Euroopassa. Yhdysvaltojen sadan suurimman yrityksen listalla oli 31 superyrittäjän perustamaa yritystä. Nämä yritykset ovat luoneet yli 4 miljoonaa työpaikkaa. Ruotsissa on ollut muita EU15-maita enemmän superyrittäjiä. Selvitykseen ei päässyt ketään suomalaista yrittäjää.⁴³³

Yrittäjillä ja heidän perustamillaan yrityksillä on kiinteä yhteys kansantalouden muutokseen. Taloudellinen kehitys luo edellytyksiä yritysten perustamiseen, ja kasvava yritys luo talouskasvua. Nousukauden aikana perustetaan enemmän yrityksiä. Vastaavasti laskusuhdanteessa yritysten määrä vähenee. Talouskasvu ja kilpailukyky vahvistavat yritysdynamiikkaa, jota on kuvattu käsitteellä luova tuho. Tällä viitataan tilanteisiin, jotka synnyttävät taloudellista kasvua.

Luovan tuhon käsitteen teki tunnetuksi Joseph A. Schumpeter. Kasvututkimuksissa yrittäjien merkitys tulee esille schumpeteriläisessä näkemyksessä,

jossa yrittäjät uudistavat taloutta ja korvaavat vanhoja tuotteita uusilla innovaatioilla.⁴³⁴

Taloustieteen professori Mika Malirannan mukaan luovalla tuholla tarkoitetaan ”toimialan tuottavuutta kohottavaa yritysrakenteiden muutosta”.⁴³⁵ Tässä kehityskulussa vanhoja rakenteita murtuu, jolloin tulee tilaa uusille innovatiivisille yrityksille. Suomessa esimerkkinä voidaan pitää Nokian matkapuhelintoiminnan loppumista. Se synnytti kyllä työttömyyttä, mutta samalla se edisti pienten teknologiayritysten syntymistä ja niiden taloudellisen kasvun mahdollisuuksia.

Nykykaikaiseen globaaliin yrittäjyyteen on liitetty luovan rakentamisen käsite (*creative constructive*). Siinä yrittäjyyttä pidetään rakentavana voimana uusille taloudellisille vaihtoehdoille, jotka perustuvat hyödyntämättömään tietoon ja ideoihin.⁴³⁶

KASVUYRITYKSET JA STARTUP-YRITYKSET

Kasvuyrittäjyydestä on tullut 2000-luvulla keskeinen yrittäjyyden ilmentymä. Aikaisemmin on korostettu sitä, että maahan tarvitaan lisää yrityksiä. Nyt puhutaan enemmän kasvuyritysten tarpeellisuudesta. Kansainvälisessä kilpailussa pärjätäksemme tarvitsemme kansainvälisesti menestyviä kasvuyrityksiä. Globaalissa taloudessa voidaan nopeasti aikaansaada maailmanlaajuisesti menestyvä yritys, jolla on suuri vaikutus koko kansantalouteen. Ennen vakiintuneilla suuryrityksillä oli keskeinen asema teollisuudessa ja työpaikkojen luomisessa.

Yleisesti kasvuyritys on kasvuhakuisesti johdettu yritys, jonka tietoinen pyrkimys on kasvaa määrällisesti ja luoda vaurautta.⁴³⁷ On olemassa erilaisia kasvuyritysmääritelmiä. Yleisimmin kriteerinä käytetään henkilöstön kasvua. Tosin yritystoiminnan kasvua voidaan yhtä hyvin mitata liikevaihdolla.⁴³⁸ Esimerkiksi Tilastokeskus lukee kasvuyrityksiksi yritykset, joiden henkilöstömäärä oli kasvukauden alussa vähintään 10 ja jotka kasvattivat kasvukaudella henkilöstömääräänsä vähintään keskimäärin 10 prosenttia vuodessa.⁴³⁹

Kasvatvat yritykset ovat tärkeitä yhteiskunnassa, koska niissä syntyy suuri osa uusista työpaikoista. Vain pieni määrä Suomessa perustettavista yrityksistä on kasvuyrityksiä. Suomessa vuosina 1996–1999 aloittaneista yrityksistä noin 1,8 prosenttia oli määriteltävissä kasvuyrityksiksi vuosina 2001–2003. Nämä yritykset tuottivat 72 prosenttia uusien yritysten aikaansaamasta työllisyyden lisäyksestä.⁴⁴⁰ Toisaalta jos kriteerinä käytetään liikevaihdon kasvua, on yrityksiä enemmän.

Kasvuyrittäjyyteen liittyy startup-käsite. Startup-yrityksellä tarkoitetaan nuorta kasvuhakuista yritystä. Työ- ja elinkeinoministeriön vuonna 2015 laatimassa selvityksessä startup-yritys määriteltiin seuraavasti: nuori, pienehkö,

itsenäinen ja yksityinen yritys, jolla on juridiset perusedellytykset kasvulle. Näin rajattuna jopa noin 5 prosenttia suomalaisista yrityksistä täyttää startupin määritelmän.⁴⁴¹ Valtioneuvoston kanslian hankkeessa *Startup-yritysten kasvun ajurit ja pullonkaulat* käytetyn matalan kynnyksen startup-määritelmän mukaan Suomessa aloittaa vuosittain 4 000–5 000 uutta nuorta, pientä ja itsenäistä yritystä.⁴⁴²

Startup ei ole kovin laaja ilmiö Suomen taloudessa, eikä sillä siinä mielessä ole suurta taloudellista merkitystä. On kuitenkin huomattava, että yksittäisillä startupeilla voi olla todella suuri taloudellinen vaikutus. Tästä esimerkkinä on peliyhtiö Supercell, joka nousi viidessä vuodessa Suomen suurimpien yritysten joukkoon ja merkittäväksi arvonlisän ja verotulojen tuottajaksi.

Etlan tutkimuksessa *Startupit kansantaloudessa (2018)* on tarkasteltu startup-ilmiötä kansantalouden näkökulmasta. Tutkimuksessa käytettiin suosittua määritelmää, jonka mukaan ”startup on tilapäinen organisaatio, jonka tarkoituksena on etsiä toistettavissa olevaa ja skaalautuvaa liiketoimintamallia”. Määritelmän mukaisia yrityksiä perustetaan Suomessa vuosittain vain noin sata. Tämä on noin kaksi prosenttia kaikista vuosittain aloittavista nuorista yrityksistä, joilla on perusedellytykset kasvulle. Lupaavia, potentiaalisesti skaalautuvia startup-yrityksiä perustetaan eniten ohjelmistoalalle, ja ne sijaitsivat yrityshautomoissa ja -kiihdyttämöissä. Yritysten kansantaloudellinen vaikutus tulee esille pitkän ajan kuluessa.⁴⁴³

Slush-tapahtuman järjestäjien kirjoittamassa kirjassa *Kutsuvat sitä pöhinäksi – tositarinoita kasvuyrittäjyydestä (2018)* kasvuyritys erotetaan startup-yrityksestä. Nuoret startup-yritykset vielä etsivät toimivaa liiketoimintamallia, jolla ne tähtäävät nopeaan kasvuun. Startupin liiketoimintamalli on yleensä skaalautuva, eli yrityksen myynti voi lisääntyä merkittävästikin ilman, että palkka- tai muut kulut nousevat samassa suhteessa. Yleensä startupeissa on kyse uudenlaisesta tuotteesta tai palvelusta, jolla yritys pyrkii ratkaisemaan jonkin ongelman. Vastaavasti kasvuyritys on lähempänä vakiintunutta yritystä, mutta se voi olla myös raskaasti tappiollinen kasvun mahdollistamista varten. Kasvuyritykselle tärkeintä on voitontekokyky.

Pk-yritykset työllistävät yhä enemmän ihmisiä. On kuitenkin huomattava, että merkittävä osa pienyrityksistä ei ole uusia työpaikkoja synnyttäviä kasvuyrityksiä. Yrittäjyyttä ja pienyrityksiä ei tule siksi pitää samana asiana, vaikka ne ovatkin läheisessä yhteydessä.⁴⁴⁴ Kasvuyritysten kokonaisuustyöllisyysvaikutukset ovat merkittäviä. Yrityksen kasvu lisää työntekijämäärää. Tilastokeskuksen mukaan vähintään 20 prosentin keskipitkä kasvu henkilöstössä kolmen vuoden aikana kohottaa kasvuyritysten henkilöstömäärän vajaasta 27 000:stä vuonna 2006 lähes 77 000:een vuonna 2009.⁴⁴⁵

Koska kasvuyrityksillä on tärkeä kansantaloudellinen vaikutus, pyrkii yhteiskunta tukemaan alkuvaiheessa olevia kasvavia yrityksiä. Nämä yritykset keräävät myös suuren määrän yksityistä rahoitusta. Startupit ja kasvuyritykset voivat saada rahoitusta kotimaisilta ja ulkomaisilta pääomasijoittajilta, enkelisijoittajilta, perinteisistä lainoista ja Suomen julkisrahoitteisilta toimijoilta, kuten Business Finlandilta, Finnveralta ja TE-palveluilta, jotka tarjoavat starttirahoitusta.⁴⁴⁶

Rahoitustakin saaneista yrityksistä vain pienestä osasta tulee menestyviä pitkäaikaisia kasvuyrityksiä. *Talouselämä*-lehti on kerännyt vuodesta 2012 lähtien tietoja pääomasijoituksista suomalaisiin yhtiöihin. Rahoitusta saaneista 495 yrityksestä suuri osa on vielä pieniä. Yli 10 miljoonan euron liikevaihtoon on pääsyt vasta 18 yritystä. Alle miljoonan euron liikevaihdon yrityksiä on 189. Yrityksistä 27 on lopettanut toimintansa tai tehnyt konkurssin.⁴⁴⁷ On myös tullut esille, että suomalaisilla startup-yrityksillä on runsaasti innovaatioita, mutta yrityksiltä on puuttunut kyky muuttaa innovaatiot kansainvälisesti menestyväksi liiketoiminnaksi.⁴⁴⁸

Kasvuyrittäjyys on miesvaltaista. Vuosina 2014–2016 eurooppalaisista rahoitusta keränneistä startupeista 80 prosenttia oli miestiimien perustamia. Osittain tämä selittyy sillä, että suuri osa startupeista syntyy teknisille aloille.⁴⁴⁹ Erkkö Autio on tutkinut suomalaisia kasvuyrittäjiä GEM-tutkimussarjan (*Global Entrepreneurship Monitor*) pohjalta. Tämän tutkimuksen mukaan tyypillinen 2000-luvun kasvuyrittäjä oli korkeasti koulutettu nuorimies. Hän oli työssäkäyvä ja kuului hyvätuloisimpaan kolmannekseen yritystä perustaessaan. Yritys sijoittui teolliselle, tukkumyynti- tai yrityspalvelualalle.⁴⁵⁰ Tutkimuksissa on tullut myös esille, että kasvuyrittäjä on yleensä saanut teknisen koulutuksen, hänellä on aiempaa johtamis- tai yrittäjäkokemusta ja hän ansaitsi suhteellisen hyvin aiemmassa palkkatyössään.⁴⁵¹

Kasvatavat yritykset luovat suurimman osan uusista työpaikoista. Siksi on tärkeää, että yritykset suuntautuvat kasvuun ja synnyttävät sitä kautta varallisuutta ja hyvinvointia. Kasvuyrityksistä ja startupeista puhutaan nykyisin paljon, koska ne määrittävät talouksien menestymistä globaaleilla markkinoilla. Kasvuyrittäjyys ja startup-yrittäjyys kuvaavat erilaista yrityksen kehityspolkua. Kasvuyrittäjyydessä painottuvat yrityksen pitkäjänteinen tie ja vakaasti etenevä kasvu. Startup-yrittäjyydessä nähdään, että modernissa toimintaympäristössä on mahdollista kasvattaa innovatiiviseen ideaan perustuvaa yritystä pienestä alusta globaaliin jättimenestykseen.

Ydinkohdat luvusta 4

Yrittäjät ovat keskeisiä toimijoita kansantaloudessa. Suomalainen talouselämä on perheyrittäjäkeskeinen. Yrittäjät ovat osa talouden dynamiikkaa, johon kuuluu se, että tapahtuu yrityskiertoa eli olemassa olevia tuottamattomia yrityksiä häviää ja uusia korvaavia tulee tilalle. Myös yrityksen omistajuus, johtaminen ja organisaatiomuodot muuttuvat.

KESKEISTÄ SISÄLTÖÄ

Ilman yrittäjyyttä ei ole talouskasvua. Yrittäjät perustavat yrityksiä, jotka saavat aikaan kasvua. Kansantaloudellisesti tärkeimpiä ovat kasvuyritykset. Talouskasvussa ei ole oleellista yrittäjien määrä vaan tietynlaisen yrittäjyyden esiintyminen. Nykyisin siitä käytetään nimitystä kasvuyrittäjyys, joka on kaikkein hyödyllisintä kansantaloudelle. Liiketoiminnan historiallisen kehityksen keskeisiä piirteitä ovat yritysjohton ammattilistuminen, omistamisen hajautuminen ja siirtyminen perheyrittäjyydestä monien omistajien osakeyhtiömuotoon.

SANOTTUA

”Luovan tuhon syy on innovaatiot, jotka synnyttävät uusia tuotantotapoja, työtehtäviä ja tuotteita. Samalla vanhoja menetelmiä ja työtehtäviä katoaa. Vanhat tuotteet eivät enää käy kaupaksi. Toiset toimialat kasvavat ja toiset supistuvat. Markkinoille tulee ja sieltä lähtee yrityksiä. Tällaisen luovan tuhon seurauksena vauraus kohoaa.”⁴⁵²

-Taloustieteen professori Mika Maliranta

”Alussa oli Adam Smith ja hän kertoi meille: älkää kantako huolta taloudellisesta kasvusta – se pitää huolta itsestään. Ihmiset tekevät mitä parhaiten osaavat, valitsevat järkevästi maksimoidakseen hyötynsä. Markkinat pitävät huolen lopusta, palkitsevat järkevyyttä, nopeutta ja osaamista sekä rankaisevat mikä on päinvastaista. Kaikki tämä lisää yhteistä hyvää ja kansojen varallisuutta ja johtaa luonnolliseen kasvuun ja edistykseen, muutokseen maatalousyhteiskunnasta teollisuuteen ja kauppaan. Kauan eläköön näkymätön käsi!”⁴⁵³

-Professori David S. Landes

*"Liika on liikaa. Koska konkurssi kuuluu talouteen ja haaksirikot merenkulkuun, niille ei saisi panna liikaa painoa."*⁴⁵⁴

-Taloustoimittaja Niklas Herlin

POHDINTAKYSYMYKSIÄ KIRJAN LUVUSTA 4

- Miten yritystoiminta muuttuu yhteiskunnan muuttuessa?
- Minkälaisia vaikutuksia yrittäjyydellä on talouskehitykseen?
- Miten yrittäjyys ja taloudellinen kasvu liittyvät toisiinsa?
- Millä tavoin yritykset hyödyttävät yhteiskuntaa?
- Mitkä tekijät vaikuttavat yritystoiminnan epäonnistumiseen?
- Minkälainen on startup-yritys?

Yrittäjän merkki ja tunnuskuva.
Helsingin kaupungin museo.